

પરિષદવૃત્ત

સંકલન : અનિલા દલાલ

શ્રી સુદર્શન આયંગરનું વક્તવ્ય

સાહિત્ય અકાદેમી (દિલ્હી) અને ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના ઉપક્રમે તા. ૨૮-૬-૦૭ના દિવસે ગૂજરાત વિદ્યાપીઠના કુલનાયક શ્રી સુદર્શન આયંગરનું ‘Men and Books’ એ શ્રેણીમાં વક્તવ્ય યોજવામાં આવ્યું હતું. શ્રી રાજેન્દ્ર પટેલે સ્વાગત કર્યું હતું. પરિષદપ્રમુખ શ્રી કુમારપાળ દેસાઈના પ્રાસંગિક વક્તવ્ય પછી શ્રી આયંગરે આરંભમાં જ જણાવ્યું કે પોતે આજે જે કંઈ છે તેમાં પુસ્તકોનું મોટું યોગદાન છે, જેમાં ગંભીર પુસ્તકો કરતાં સામાન્ય માનવીની જીવનકથાઓ અને કવિ-શાયરોની કૃતિઓમાંથી પોતે વધુ પામ્યા છે. વળી, કોઈ એક-બે પુસ્તકોમાંથી નહીં, પણ જુદા જુદા પ્રકારનાં પુસ્તકોમાંથી તેમણે જાણકારી આત્મસાત્ કરી છે. સૌથી વધારે હિંદી સાહિત્ય અને હિંદીમાં અનૂદિત સાહિત્યમાંથી પોતે સમજદારી મેળવી છે અને તે માટે તેઓ પોતાની માતાના ઋણી છે તે પણ જણાવ્યું. આરંભમાં ૮-૮ વર્ષની ઉંમરમાં પ્રાથમિક શિક્ષક પાસેથી મેળવેલું મોટું પુસ્તક વારંવાર વાંચ્યા પછી કિશોરાવસ્થામાં જાસૂસી નવલકથાઓનો પ્રભાવ રહ્યો. તેમાંનાં પાત્રો રાષ્ટ્રપ્રેમની ભાવનાનાં પ્રેરક રહ્યાં. પછી ગુલશન નંદા બ્રાન્ડ સામાજિક નવલો પણ વાંચી, જેની મન પર ઊંડી છાપ નહોતી પડી. હિન્દી પોકેટ બુક્સને માટે તેમણે દીનાનાથ મલ્હોત્રાને ખાસ યાદ કર્યા તેમની આત્મકથા ‘ડેર ટુ પબ્લિશ’ માટે. પછી તો બંકિમચંદ્ર, શરતચંદ્રની વાર્તાઓ – નવલકથાઓ વાંચી, પ્રેમચંદની ‘ગબન’ ૨૮ વાર વાંચી. આઝાદી પહેલાંની રાજનૈતિક – સામાજિક ઊથલપાથલનું ચિત્ર, દેશની ગરીબી વગેરેનું દર્શન થયું. ‘સેવાસદન’માં ગાંધીજી જીવંત બનતા લાગ્યા. ‘ગિરતી દીવારે’માં યશપાલ પંજાબનું એવું વર્ણન કરે છે કે પોતે શહીદોને સલામ કરી દેશ માટે શહીદ બનવાની તમન્ના રાખતા થાય છે.

આઝાદી પછી મોહન રાકેશની ‘અંધેરે બંદ કમરે’ અને શ્રીલાલ શુક્લની ‘રાગ દરબારી’ – બે કૃતિઓનો પ્રભાવ પડે છે. પહેલી કૃતિ આઝાદી પછીનાં દંભ, જૂઠાં નગ્ન ચિત્ર આપે છે અને તેમને નિરાશા સાંપડે છે. આદર્શ ગામની વિભાવનાને ઠેસ પહોંચાડે છે. ‘રાગ દરબારી’ની શહેરી ચાતુરી અને ધૂર્ન ગ્રામીણ વાતાવરણ તેમના તરુણ મન પર ઘેરી છાપ મૂકી જાય છે.

અંગ્રેજી સાહિત્યના વાચનમાં લોકપ્રિય સાહિત્યમાંથી ગોડફ્રાઇડરના પાત્રને તે વાસ્તવિક દુનિયાને સમજવામાં ખૂબ સહાયક છે એમ માને છે, એ પાત્રની દુનિયા સાથે સહમતી ન હોવા છતાં. આયન રેન્ડનાં બે પુસ્તકો ‘ધ ફાઉન્ટન હેડ’ અને ‘એટલાસ શ્રગડ’માંનું દર્શન વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાના ઘણા પાઠ વક્તાને શિખવાડે છે, જેના તે આજે પણ હિમાયતી છે. ૧૯૭૦માં તરુણવયે ‘સત્યના પ્રયોગો’ વાંચેલું તે આજે પુખ્ત ઉંમરે મન ફરી એકવાર ગાંધીવિચારના સાહિત્ય તરફ વળ્યું છે. ‘આત્મકથા’, ‘હિન્દ સ્વરાજ’ ‘મંગલ પ્રભાત’ વગેરે આજે નવો અર્થ આપી

રહ્યા છે. તે જણાવે છે કે પુસ્તકો વિના ‘હું’ કદાચ કોઈ જુદી જ વ્યક્તિ હોત !

શ્રી આયંગરના મનનીય વક્તવ્ય પછી શ્રી ભોળાભાઈ પટેલે સમાપન કરતાં આયંગરજીના વાચનની વિવિધતા અને તેમાંથી તેમણે પ્રાપ્ત કરેલાં જીવનમૂલ્યોને બિરદાવ્યાં હતાં. શ્રી રતિલાલ બોરીસાગરે પણ વિચાર કરતા કરે તેવી આયંગરજીની વાચનયાત્રા, તેનો પ્રભાવ પ્રેરક બની રહે તેવાં છે એમ જણાવી આભાર વ્યક્ત કર્યો હતો.

એનીબેન સરૈયા લેખિકા પ્રોત્સાહન નિધિ

તા. ૨૮-૬-૦૭ની સાંજે શ્રી ધીરુબહેન પટેલની ઉપસ્થિતિમાં પરિષદ અંતર્ગત એનીબેન સરૈયા લેખિકા પ્રોત્સાહન નિધિના ઉપક્રમે લેખિકાઓનું મિલન ગોઠવવામાં આવ્યું હતું. આ વર્ષે આ નિધિ ઉપક્રમે લેખિકાઓ માટે વાર્તા-સ્પર્ધાનું આયોજન થયું છે. તે નિમિત્તે લેખિકાઓ મળે અને પોતાની પ્રથમ વાર્તા-રચના કઈ પરિસ્થિતિ કે ઘટના સંદર્ભે અથવા કયા ઉપસ્થિત સંજોગોમાં સર્જાઈ તેની પ્રક્રિયાની વાત કરે; એકબીજાના વાર્તા-રચના પાછળના સ્રોતને જાણે – વિચારે એ હેતુથી યોજાયેલી આ સભામાં લગભગ પંદર લેખિકાઓએ પોતાની અંગત, સંવેદનભરી, ક્યારેક હાસ્યસભર સ્થિતિઓની ભાવુકતાથી વિગતે વાત કરી; વાર્તા-લેખન માટે જાણે એક પ્રેરક માહોલ ઊભો થયો હતો. આરંભમાં શ્રી અનિલાબહેન દલાલે ભૂમિકા રજૂ કરી હતી. શ્રી પારુલબહેન દેસાઈએ આભારવિધિ કરી. અધ્યક્ષસ્થાનેથી શ્રી વસુબહેન ભટ્ટે શુભાશિષો પાઠવી હતી.

શ્રી વ્રજલાલ દવે વ્યાખ્યાનમાળાનું વ્યાખ્યાન (સાહિત્યિક)

શ્રી બિપિનભાઈ પટેલે આ વ્યાખ્યાન માટે (તા. ૩૦-૬-૦૭) વિશિષ્ટ વિષય રાખ્યો હતો : ‘કરુણા : ઈસુ, ગાંધી અને દોસ્તોયવસ્કીના જીવન અને કવનમાં’. બુદ્ધની કરુણાનો ઉલ્લેખ કરી તેમણે ઈસુ અને ગાંધીની કરુણાની વિભાવનાની વ્યાપકતા અને ઊંડાણની વાત કરી. દોસ્તોયવસ્કીની ત્રણ નવલકથાઓમાંથી ઉપસતી સર્જકની કરુણાને ઉચિત રીતે ઉદ્ઘાટિત કરી આપી. વિશેષે વાત કરી ‘ધ ઈડિયટ’ અને ‘બ્રધર્સ કારામાઝેવ’ની. વક્તવ્ય પછી અધ્યક્ષસ્થાનેથી કવિશ્રી લાભશંકર ઠાકરે કરુણા, સમભાવ અને સ્નેહની ઉદારતાની ચર્ચા કરી એક ભાવવિશ્વ ઊભું કરી આપ્યું. વક્તાનો પરિચય શ્રી પારુલ દેસાઈએ આપ્યો, આભારવિધિ શ્રી રતિલાલ બોરીસાગરે કરી.

સર્જકો સાથે સંવાદ

તા. ૧-૭-૦૭ના રોજ હેમંત ધોરડા, જયંતિ દલાલ, દિનેશ ભટ્ટના માર્ગદર્શન હેઠળ મુંબઈમાં ભારે વરસાદથી જનજીવન ખોરવાઈ ગયું હોવા છતાં સાહિત્યગોષ્ઠિની બેઠક મળી હતી.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ અને અન્ય સંસ્થાઓના સહયોગથી ન્યૂજર્સીમાં યોજાયેલાં પ્રવચનો

ગુજરાત લિટરરી એકેડેમી ઓફ નોર્થ અમેરિકા અને ‘જૈના’ કન્વેન્શન ૨૦૦૭ના સંયુક્ત ઉપક્રમે ન્યૂજર્સીની શેરાટન હોટલના રેરીટન સેન્ટરમાં ૭મી જુલાઈએ યોજાયેલા કાર્યક્રમમાં ગુજરાત લિટરરી એકેડેમી ઓફ નોર્થ અમેરિકાના પ્રમુખ શ્રી રામભાઈ ગઢવીએ સંસ્થાની

પ્રવૃત્તિનો અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો, ત્યાર બાદ શ્રી મધુસૂદન કાપડિયાએ નિમંત્રિત વક્તાઓ શ્રી મહેન્દ્ર મેઘાણી અને શ્રી કુમારપાળ દેસાઈનો પરિચય આપ્યો હતો. તે પછી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના પ્રમુખ શ્રી કુમારપાળ દેસાઈએ ‘વર્તમાન ગુજરાતી સાહિત્યના પ્રવાહો’ વિશે વક્તવ્ય આપ્યું હતું તેમજ શ્રી મહેન્દ્ર મેઘાણીએ ‘ગાંધી ગંગા’માંથી ચૂંટેલાં લખાણોનું વાચન કર્યું હતું. આ પ્રસંગે ડૉ. નટવર ગાંધી, શ્રી કનુભાઈ દોશી, શ્રી હરનીશ જાની, પ્રો. ચંદ્રકાંત દેસાઈ, ડૉ. ભરત શાહ, શ્રી પ્રવીણ પટેલ, શ્રી વિગેશ કડકિયા, પ્રો. બિપિન સાંગણકર, શ્રી સુરેન્દ્ર ભિમાણી તથા શ્રી રમેશ જાદવ અને ડૉ. ઈન્દ્ર ગૂઘા જેવા લેખકો અને અન્ય સાહિત્યરસિકો ઉપસ્થિત રહ્યા હતા.

એ પછી ૮મી જુલાઈ અને રવિવારે સવારે હોલિડે-ઈન હોટલના વિશાળ સભાખંડમાં ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના સહયોગથી લિટરરી એકેડેમીએ યોજેલા પરિસંવાદમાં ‘ગુજરાતી સાહિત્યમાં અધ્યાત્મ’ એ વિષય પર યોગી આનંદઘન વિશે ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈએ, નરસિંહ વિશે મધુસૂદન કાપડિયાએ અને મીરાં વિશે અંકિત ત્રિવેદીએ વક્તવ્ય આપ્યું હતું. ત્યારબાદ ‘અપૂર્વ અવસર’ નાટકના દિગ્દર્શક શ્રી મનોજ શાહ તથા એમના સાથી કલાકારોએ નાટ્યસર્જનની પ્રક્રિયાનો આલેખ આપ્યો હતો એ પછી શ્રોતાઓએ પ્રશ્નોત્તરી કરી હતી. આ પ્રસંગે ગુજરાત લિટરરી એકેડેમીના સહુ હોદ્દાઓએ ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના દૃશ્યશ્રાવ્ય કેન્દ્ર અને માતૃભાષા કેન્દ્ર માટે સહયોગ આપવાની તત્પરતા દાખવી હતી.

કવિશ્રી ઉમાશંકર જોશીની જન્મજયન્તી

દર વર્ષની જેમ આ વર્ષે ૨૧મી જુલાઈના રોજ સાંજે રા. વિ. પાઠક સભાગૃહમાં કવિની જન્મજયન્તીની ઉજવણીનો કાર્યક્રમ યોજાયો હતો. શ્રી રમેશભાઈ બી. શાહે ‘ઉમાશંકર જોશીના કેળવણીવિષયક વિચારો’ એ વિષય પર વક્તવ્ય આપ્યું. શ્રી ઉમાશંકરને માટે શિક્ષકની જવાબદારી એટલે શું એ મુદ્દાની સુંદર છણાવટ કરી આપી. વાસ્તવિકતાની દૃષ્ટિએ અને જીવનવ્યવહારમાં શ્રી ઉમાશંકરના કેળવણી માટેના કેટલાક આદર્શો જીવનમાં, શિક્ષણમાં વ્યવહાર કરવા મુશ્કેલ છે તેની મર્યાદાઓ પણ દર્શાવી. કાર્યક્રમના બીજા ભાગમાં ઉમાશંકરના બે એકાંકીઓની – ‘ઊડણ ચરકલડી’ અને ‘કડલાં’ની – પ્રસ્તુતિ કરવામાં આવી. શ્રી જશવંત ઠાકર ફાઉન્ડેશનનાં શ્રીમતી અદિતિબહેન દેસાઈએ બન્ને એકાંકીઓનું દિગ્દર્શન કર્યું હતું. કલાકારોએ ખૂબ સરસ અભિનય કરી બતાવ્યો. અધ્યક્ષસ્થાનેથી પરિષદપ્રમુખ શ્રી કુમારપાળ દેસાઈએ કવિની સર્જકતાને યાદ કરી સ્મરણાંજલિ અર્પી. શ્રી અનિલા દલાલે ભૂમિકા આપી, અને શ્રી રતિભાઈ બોરીસાગરે આભારવિધિ કરી.

ગની દહીંવાલા વ્યાખ્યાનશ્રેણીનું વ્યાખ્યાન

તા. ૨૪-૭-૦૭ સાંજે શ્રી ઉદયન ઠક્કરે ‘૧૭૦૦ના સરવાળામાં ૧૮૦૦ની ભૂલ’ એ વિષય પર ગની દહીંવાલા શ્રેણીનું વ્યાખ્યાન આપતાં ગઝલ કઈ દિશામાં નવા વળાંકો લેતી આવી છે તેની વાત તેમની રમૂજભરી શૈલીમાં કરી હતી. તેમણે વિશેષે ઊંચી કક્ષાના કવિઓ જેવા કે શ્રી ચંદ્રકાન્ત શેઠ, શ્રી રાજેન્દ્ર શાહ, શ્રી ઉશનસૂની ગઝલોમાં પણ થતાં છંદ-ભંગ, ભાષાનું મિશ્રણ, રદીફ-કાફિયાના વિનિયોગની ક્ષતિ વગેરે તે તે કવિની રચનાના ઉદાહરણોથી નિર્દેશ્યાં હતાં. શ્રી ચિનુભાઈ મોદી તેમજ શ્રી કુમારપાળભાઈ દેસાઈએ પોતાનાં મંતવ્યોથી પૂર્તિ

કરી. અંતમાં ઉદયનભાઈએ તેમની બે ગઝલોનું પઠન કર્યું હતું. શ્રી રાજેન્દ્ર પટેલે આરંભમાં વક્તાનો પરિચય આપ્યો હતો.

લુણાવાડાની આર્ટ્સ, સાયન્સ અને કોમર્સ કોલેજમાં યોજાયેલ ‘નવોદિત સાહિત્યસર્જકો સાથે સંવાદ’

તા. ૨૨-૭-૦૭ના રોજ રવિવારે લુણાવાડા આર્ટ્સ, સાયન્સ અને કોમર્સ કોલેજમાં ‘સર્જકો સાથે સંવાદ’ કાર્યક્રમ યોજાયો હતો. આ કાર્યક્રમમાં પરિષદ તરફથી શ્રી સતીશ વ્યાસ અને શ્રી રાજેન્દ્ર પટેલે ઉપસ્થિત રહી નવસર્જકોને પ્રોત્સાહન પૂરું પાડ્યું હતું, જ્યારે ડૉ. પ્રવીણ દરજી, પ્રો. કાનજી પટેલ અને વિનોદ ગાંધીએ પણ નવોદિતોને વિશિષ્ટ માર્ગદર્શન આપ્યું હતું. કાર્યક્રમ સાથે ટૂસ્ટી મંડળ અને આચાર્ય, અધ્યાપકગણ જોડાયાં હતાં. શ્રી કમલ જોષીએ સંચાલન કર્યું હતું. ૨૦૦ સાહિત્યરસિકો વચ્ચે ૨૮ નવસર્જકોએ ભાગ લીધો હતો. હવેથી દર માસના પ્રથમ રવિવારે આ કાર્યક્રમ નિયમિત યોજવો તથા શ્રી પ્રકાશ વેકરયા અને નરેન્દ્રભાઈ તેનું સંચાલન કરશે તેવું નક્કી થયું. ટૂંકમાં જ ગોધરા તથા દાહોદમાં આ કાર્યક્રમ સંપન્ન થશે.

આગામી કાર્યક્રમો

(૧) ‘શ્રી જયંતિ દલાલ સ્મૃતિ-સંધ્યા’નો કાર્યક્રમ રા. વિ. પાઠક હોલમાં તા. ૨૪-૮-૦૭ના રોજ સાંજે ૬ વાગ્યે યોજવામાં આવ્યો છે. આ પ્રસંગે જશવંત ઠાકર મેમોરિયલ ફાઉન્ડેશન તરફથી, મહાભારતની વાત પર આધારિત એકાંકી ‘સ્મૃતિ-વિસ્મૃતિ’ (લે. જયન્તિ દલાલ, દિ. અદિતિ દેસાઈ)ની રજૂઆત થશે.

એનીબહેન સરૈયા લેખિકા પ્રોત્સાહન નિધિ

- (૧) વાર્તા-સ્પર્ધાની વાર્તા મોકલવાની તારીખ લંબાવીને તા. ૧૬-૮-૨૦૦૭ કરી છે.
- (૨) સારા હસ્તાક્ષરમાં હસ્તપ્રત હોય તો ટાઇપ કરાવવાની જરૂર રહેતી નથી.
- (૩) ફોર્મ ભરવાની જરૂર નથી.
- (૪) સરનામા સાથે, ‘એનીબહેન સરૈયા વાર્તા-સ્પર્ધા’ના નામે, વાર્તા પરિષદની ઓફિસમાં મોકલવી.